

IX. Értékek

1. Társadalmi / szociális értékek

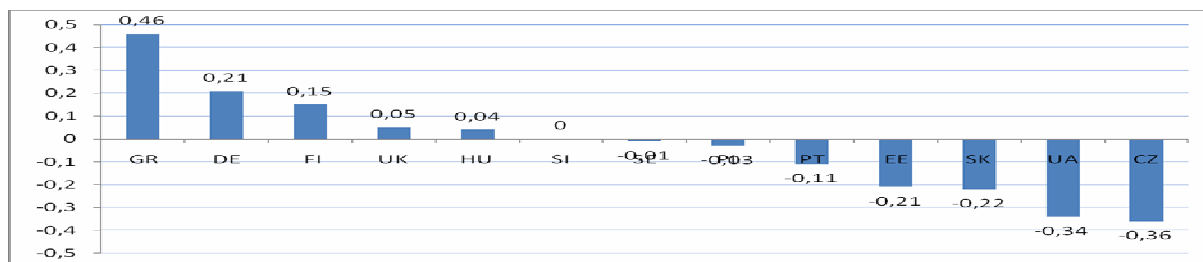
Az értékek szintén fontos alappillérét képezik az aktív állampolgári szerepnek. A tanulmányunk első felében idézett értékvizsgálatok egy meglehetősen zárt, bizalomhiányos társadalom képét rajzolták ki. Hogy lássuk, hogy miként viszonyulnak egy ilyen társadalomban a fiatalok a civil értékekhez, a felelősségvállaláshoz, szolidaritáshoz, az ESS minden hullámát összevonva faktorelemzést végeztünk el a fiatalok almintáján. A fiatalok értékészletében így három faktort különítettünk el (23. táblázat). Az első a **társadalmi, szociális** faktor, mely az emberek jólétéért való munkálkodást, más emberek megértését, a barátok iránti lojalitást, az egyenlőség mint érték fontosságát és a környezet védelmét tartalmazza. A második faktort **hedonista** faktornak is nevezhetnénk, mivel ebben az életkori sajátosságokból adódóan a fiatalok újdonság iránti vágya, a felfedezés igénye jelenik meg. Végül van egy **konzervatív** faktor is, melybe a szabálykövető magatartás elemei, a tradíciók és a biztonság igénye épül be.

23. táblázat - Értékpreferenciák, értékfaktorok

	2001-2008	Variancia	Összes variancia
Társadalmi-szociális	Fontos az emberek segítése és mások jólétének előmozdítása	18	50
	Fontos más emberek megértése		
	Fontos az egyenlő bánásmód és az egyenlő esélyek		
	Fontos a barátokhoz való lojalitás		
	Fontos a környezet		
Hedonista	Fontos a jókedvre és a kellemes dolgokra törekedni	17	
	Fontosak az újdonságok keresése és az izgalmas élet		
	Fontos hogy jól érezzem magam		
	Fontos új dolgokat kipróbálni		
Konzervatív	Fontos a helyes viselkedés	16	
	Fontos a szabályok betartása		
	Fontos a tradíciók és a szokások követése		
	Fontos a biztonság		

Forrás: ESS (2001-2008)

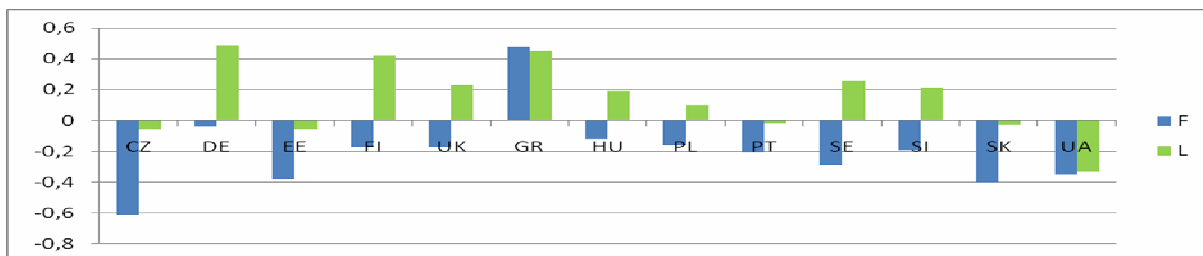
Ez a három értékcsoport azonban eltérően fontos az egyes országok fiataljainak körében. A társadalmi-szociális értékekkel kapcsolatos faktor, tehát a hátrányos helyzetűek segítése, az egyenlőség, a lojalitás és a környezetvédelem a görögöknél a legfontosabb, őket követik a németek, a finnek és a britek. Jó eredménynek számít, hogy a többi, főleg poszt-szocialista államhoz képest a magyar fiatalok valamivel fontosabbnak tartják ezeket az értékeket (12. ábra).

12. ábra - A társadalmi-szociális faktor pontszámainak átlagértéke az egyes országokban

Forrás: ESS (2001-2008)

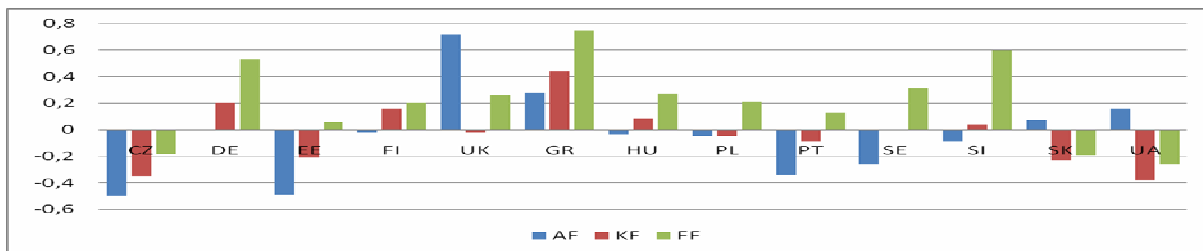
A társadalmi faktor elemei szinte minden országban a lányok körében számítanak fontosabbnak (13. ábra). Kivételként említhető Ukrajna, ahol a két nem körében egyformán kevésbé bizonyulnak fontosnak e faktor értékei, Görögország viszont pont ennek az ellenkezőjére példa, ott mind a fiúk, mind a lányok számára egyformán fontosak a társadalmi és civil faktor értékei.

13. ábra - A társadalmi faktor átlagértékei nemek szerint az egyes országokban

Forrás: ESS (2001-2008)

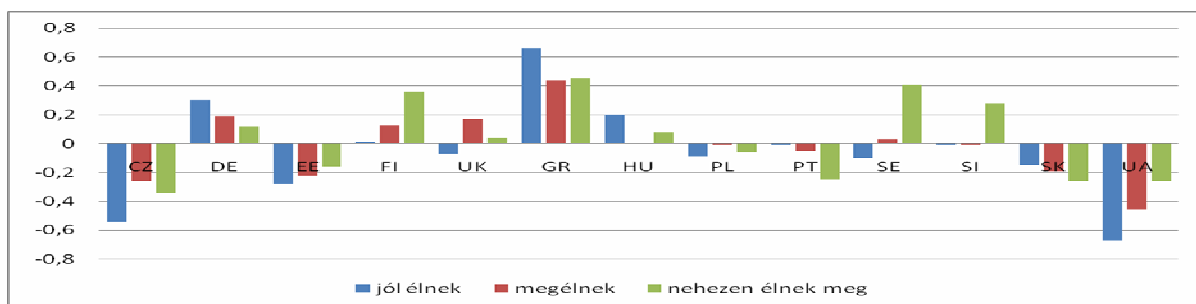
A faktor értékei szintén nagyobbak a magasabban iskolázottak körében (14. ábra), azonban nem mutatnak egyértelmű tendenciát a szubjektív jövedelmi helyzet kategóriáin belül.

14. ábra - A társadalmi faktor átlagértékei iskolai szerint az egyes országokban

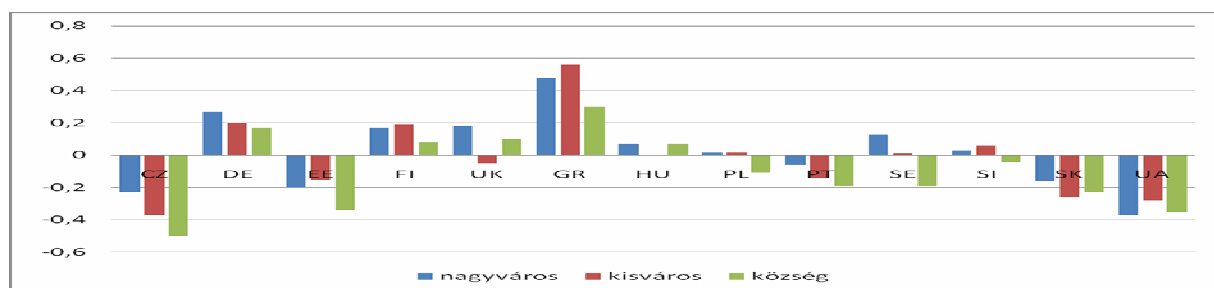
Forrás: ESS (2001-2008)

Általában a nehezebb körülmények között élők számára fontosak ezek az értékek, ami a hátrányos helyzetűek esetében az egyenlő esélyek és a társadalmi segítségnyújtás fontosabbnak értékelésével állhat összefüggésben (15. ábra). A német, magyar, görög és szlovák fiatalok esetében viszont a jobb helyzetben élők tekintik a társadalmi és szociális, illetve környezeti értékeket fontosabbnak.

15. ábra - A társadalmi faktor átlagértékei szubjektív jövedelmi helyzet szerint az egyes országokban
Forrás: ESS (2001-2008)

Végül lakóhelytípus szerint azt tapasztaltuk, hogy a társadalmi és civil értékek leginkább a nagyvárosi fiatalok körében fontosak, a kisebb településtípusok felé haladva jelentőségük csökken (16. ábra).

16. ábra - A társadalmi faktor átlagértékei lakóhelytípus szerint az egyes országokban
Forrás: ESS (2001-2008)

2. Demokráciakép

A demokrácia mint érték elismerése és fontosnak tartása fontos szerepet játszik az aktív, demokratikus állampolgári szerep megalapozásában. A fiatalok demokráciaképe azonban nem feltétlenül a demokrácia „tankönyvi definícióját” adja vissza. Csáková kutatása szerint a diákok többsége számára a demokrácia személyes biztonságot jelent, konkrétan a magánélet tiszteletben tartását (65-75%) és a törvény előtti egyenlőséget (58-68%) (24. táblázat). A többpártrendszert (50%), a kisebbségek jogainak érvényesülését (<50%) már kevesebben tekintették a demokrácia alkotóelemének (Csáková 2005).

24. táblázat - Az összesített indikátor és egyes dimenzióinak átlagértéke az egyes országokban

A demokrácia elemei	Átlag	Szórás
a magánélet tiszteletben tartása	4,1	1,14
a törvények betartása	4,1	1,19
a társadalmi igazságosság	3,99	1,15
a politikai választás lehetősége	3,76	1,21
a társadalmi különbségek csökkentése	3,72	1,5
az egyesülési szabadság; a szólásszabadság	3,71	1,32
a szolidaritás a rászorulókkal	3,69	1,47
a politikába való beleszólás lehetősége	3,65	1,47
a többpártrendszer és a törvény előtti egyenlőség	3,31	1,29
a kisebbség jogainak érvényesülése	3,21	1,29

Forrás: Csákó (2007), 3. o.

A diákoknak 1-5-ig kellett értékelniük, hogy az adott elemeket mennyire tekintik a demokrácia részének

A kutatók előzetes várakozása az volt, hogy a demokráciakép két fő elemcsoportból áll össze, melyek közül az egyik a politikai, a másik pedig a szociális elemeket tömöríti. A statisztikai elemzések azonban nem támasztották alá a demokráciafogalom ilyen strukturáltságát. Iskolatípustól függetlenül a fiatalok közel 60 százaléka a politikai és a szociális elemeket egyformán a demokrácia részének tekinti, 20-20 százalék pedig vagy a politikai vagy a szociális dimenziót hangsúlyozza inkább. A lányok viszont általában magasabb arányban hangsúlyozták a demokrácia szociális elemeit, mint a fiúk. Életkor szerint a fővárosban és Fejér megyében mutatkoztak eltérések, a 9. évfolyamosok körében a szociális elemek, a 11. évfolyamosok körében viszont a politikai elemek voltak fontosabbak. Baranyában és Szabolcsban nem volt eltérés az évfolyamok között, előbbiben azonban a szociális, utóbbiban viszont a politikai jegyek voltak egyformán hangsúlyosak.

Az iskolatípus a demokrácia elemeinek személyes fontosságának megítélésében differenciál. A gimnazisták körében voltak a legtöbben azok, akik nagyon fontosnak tartják személyes életükben a demokrácia elemeit (45%), ugyanez azonban a szakiskolásoknak csak a negyedéről volt elmondható. A szakközépiskolások a gimnazisták és a szakiskolások között helyezkednek el.

A kutatás legmeglepőbb és egyben legmeggrázóbb eredménye egyrészt az volt, hogy a vezérelvet és az erőszakelvet is elfogadók aránya a magasabb presztízsű iskolákban, vagyis a gimnazisták és a szakközépiskolások körében volt a legmagasabb. Ennél már csak az volt meglepőbb, mikor kiderült, hogy a demokráciát fontosnak tartók körében minden típusban magasabb volt a vezér- és az erőszakelvet elfogadók aránya, mint azok körében, akik a demokráciát személyes életükben nem tartották fontosnak. Ez azonban nem ismerethiányból fakad, a demokráciát fontosnak tartók és az antidemokratikus jelenségeket elfogadó csoport tagjai ugyanis a leginformáltabbak közé tartoznak.

A kutatást 2008-ban is megismételték, akkor a frissebb adatok szerint a fiatalok általában hasonlóképpen értékelték a demokrácia egyes tényezőit, mint 2005-ben, vagyis a demokrácia főleg a személyes szabadságot, a magánélet tiszteletben tartását jelentette, a második legfontosabb tényező viszont a törvények betartása volt. A demokrácia legkevésbé a kisebbségi jogok érvényesülését jelentette, a többpártrendszer viszont 2005-höz hasonlóan a demokrácia fontosabb alkotóelemévé vált (Konferenciaanyag 2009).

A középiskola típusát figyelembe véve az egyes demokráciaelemek megítélésében a gimnazisták és a szakiskolások között van a legnagyobb különbség, az egyes elemeket a gimnazisták fontosabbnak tartják, mint a szakiskolások.

A fiatalok közel háromnegyede (71-75 %-a) mindhárom iskolatípusban egyetért azzal az állítással, amely szerint az országnak olyan pártra van szüksége, amely nem csak beszél, hanem oda is üt, ha kell. A vezetőre vonatkozó kérdést 2008-ban a következőképp tették fel: „Ennek az országnak nem annyira törvényekre van szüksége, mint inkább olyan vezetőre, akiben a nép megbízik.”. Ezzel az állítással szintén a fiatalok közel háromnegyede értett egyet (72-74%) mindhárom iskolatípusban.

Amellett, hogy a demokrácia mit is jelent ma a fiatalok számára, az is érdekes, hogy milyennek tartják a demokrácia állapotát. Az ISSP 2004 adatai lehetőséget adnak a fiatalok demokráciaéhszlelésének elemzésére is. A felvétel során megkérdezték a válaszadókat, hogy véleményük szerint hogyan alakult a demokrácia az országukban az elmúlt 10 évben, és hogyan fog alakulni az elkövetkezendő egy évtizedben. E két adat nemcsak önmagában lehet érdekes számunkra, de lehetőséget ad az ún. „alagúthatás” alapvető tesztelésére. Egyszerűen megfogalmazva alagúthatásról jelen esetben akkor beszélünk például, amikor valaki a múlt negatív megítélése következtében a jövőt is sötétnek látja.

A vizsgált országok között kitűnnek a demokráciával kapcsolatos várakozásaik tekintetében a poszt-szocialista államok fiataljai és a ciprusiak, akik elsőprő többsége 2004-ben a demokrácia növekedésére számított (25. táblázat). Nálunk és a bolgároknál is a fiatalok közel háromnegyede várt pozitív változásokat. A nyugati és északi országok fiataljai már szkeptikusabbak voltak, sőt, a németek már szinte pesszimisták voltak, hiszen válaszadóik fele arra számított, hogy a demokrácia állapota romlani fog. Az angolok és a finnek azonos arányban számítottak romlásra és stagnálásra, a svédek pedig legnagyobb arányban nem vártak változást.

25. táblázat - A demokrácia jövőbeli alakulásának megítélése a fiatalok körében (%)

	romlani fog	nem fog változni	nőni fog
HU	9	17	74
BG	9	18	74
CY	3	24	74
LV	4	24	72
PL	8	23	69
SK	9	36	55
CZ	25	26	49
PT	25	29	46
SI	29	27	44
FI	34	40	26
GB	34	40	25
SE	38	41	21
DE	46	39	15

Forrás: ISSP (2004)

A „nem tudom” válaszok aránya 9-26 százalék között ingadozott

A 26. táblázat az alagúthatás jelenségét hivatott bemutatni. Az egyes cellákban egymás alatt szereplő három érték a romlást, a stagnálást és a javulást prognosztizálók aránya, melyeket a múlt megítélésének függvényében tüntettünk fel. A finn fiatalok esetében tehát az elmúlt 10 évben a demokrácia hanyatlását érzékelők körében 85 százalék volt a jövőre nézve is negatív tendenciát várók aránya, 5 a stagnálást prognosztizálóké, és 10 azoké, akik javulásra számítanak.

A skandináv államok, Németország és a britek esetében valóban úgy tűnik, hogy az alagúthatás definíciójának megfelelően, a romlást tapasztalók valóban magasabb arányban várnak romlást a jövőre nézve is, mint akik stagnálást vagy épp javulást tapasztaltak a kérdezést megelőző évtizedben. És bár a többi állam, vagyis a két mediterrán és a szlovének kivételével a poszt-szocialista államok fiataljai körében is igaz ugyanez, ezekben az államokban a romlást várók körében a legmagasabb arányban javulást várnak a válaszadók.

Az alagúthatás pozitív irányban is érvényesülni látszik, hiszen több országban, például a svédeknél és a poszt-szocialista államokban is megfigyelhető, hogy a javulást tapasztalók magasabb arányban várnak a jövőben is pozitív fejleményeket, azokhoz képest, akik stagnálást vagy romlást érzékeltek. A legszembetűnőbb kivételt a német fiatalok képezik, akik körében a javulást érzékelők körében a válaszadók kicsivel több mint a fele romlást várt a jövőre nézve a kérdés idején.

26. táblázat - A demokrácia jövőjével kapcsolatos várakozások azok körében, akik a demokrácia alakulásában romlást, stagnálást, illetve javulást érzékeltek az elmúlt 10 évben (%)

		Hogyan fog változni a demokrácia a következő 10 évben?		
		romlani fog	nem változik	javulni fog
DE	romlott	64	16	20

	nem változott	30	64	5
	nőtt	52	40	8
GB	romlott	67	17	17
	nem változott	13	83	3
	nőtt	23	19	58
HU	romlott	24	12	64
	nem változott	6	50	44
	nőtt	2	11	87
SE	romlott	58	23	20
	nem változott	31	61	8
	nőtt	23	36	41
CZ	romlott	38	12	50
	nem változott	25	48	27
	nőtt	19	20	61
SI	romlott	54	19	27
	nem változott	32	32	37
	nőtt	15	27	58
PL	romlott	7	13	80
	nem változott	8	46	46
	nőtt	8	13	79
BG	romlott	22	19	59
	nem változott	7	37	56
	nőtt	8	12	81
LV	romlott	5	11	84
	nem változott	0	58	42
	nőtt	5	17	79
SK	romlott	22	40	38
	nem változott	3	80	17
	nőtt	3	21	76
CY	romlott	20	10	70
	nem változott	1	37	62
	nőtt	3	19	78
PT	romlott	37	14	49
	nem változott	16	45	38
	nőtt	24	36	41
FI	romlott	85	5	10
	nem változott	27	62	11
	nőtt	30	33	37

Forrás: ISSP (2004)

3. Előítélet, tolerancia

Az Iskola és demokrácia című kutatás eredményei szerint az előítéletesség 2005-ben és 2008-ban is a romák, a románok és a zsidók ellen volt a legnagyobb mértékű. 2005-ben a diákok 44, 2008-ban viszont 51 százalékát zavarta volna, ha roma lett volna a padtársa. A románokkal szembeni előítéletesség a két mért évben 29-34 százalék, a zsidókkal szembeni pedig 26 illetve 31 százalékos volt. Míg a roma padtársat leginkább a gimnazisták utasították el, a zsidó padtárs elutasítása a szakiskolások körében volt a legnagyobb.

A Sziget kutatások is hasonló eredményre jutottak, eredményeik szerint a romák a legelutasítottabb népcsoport, a legelfogadottabbak pedig a határon túli magyarok. A szigetlakók toleránsabbak a magyar fiatalok egészéhez képest, ami azzal is magyarázható, hogy a szigeten részt vevő fiatalok többsége a középosztályba tartozóként határozta meg magát. Míg a fiatalok toleranciája nem volt eltérő az egyes nemek és korcsoportok között, ez nem mondható el az iskolázottsági csoportokról. A legalacsonyabb iskolázottsági csoportba tartozó résztvevők elutasítóbbak voltak, mint a képzettebbek. A külföldi fiatalok viszont a magyar szigetlakókhöz képest toleránsabbak voltak (27. táblázat).

27. táblázat - Hogyan fogadnád, ha melléd költözne...? (2005-2007) pontérték: 1=egyáltalán nem tetszene, borzalmas lenne, 25=nem tetszene, 50=közömbös számomra, 100=jónak találnám, kifejezetten örülnék

	2005 (N=624)	2006 (N=1040)	2007 (N=750)	külf. 2007 (N=413)
sokgyerekes roma/cigány család	26,8	25,6	-	-
sokgyerekes magyar család	53,8	54,1	-	-
sokgyerekes család	-	-	50,8	51,3
roma család	-	-	29,9	48,5
kínai család	38,4	38,3	40,8	53,6
arab család	-	-	41,6	52,4
azonos nemű pár (férfiak, nők)	48,1	47,5	-	56,1
azonos nemű pár (nők)	-	-	56,3	-
azonos nemű pár (férfiak)	-	-	44,5	-
zsidó család	48,1	46,3	46,8	55,1
szociális segélyből élő (magyar) család	48,8	45,3	43,7	52,5
fogyatékos gyereket nevelő család	52,3	53,5	51,5	54,2
határon túli magyarok	59,2	58,6	58,2	58,7
német család	48,2	47,6	-	-

Forrás: EIKKA 2007.

A CIVED kutatásban is szerepeltek a toleranciával, elfogadással kapcsolatos értékeket mérő kérdések. Az eredmények alapján a nőekkel kapcsolatos attitűdök tekintetében a hazai eredmények a leggyengébbek, és a bevándorlókkal kapcsolatos attitűdökben is csak a német és a brit fiatalok teljesítenek nálunk rosszabbul (28. táblázat).

28. táblázat - A nőekkel és a bevándorlókkal kapcsolatos attitűdök skálaeredményei az egyes országokban⁵

	Nők	Bevándorlók
UK	10,7 ↑	8,73 ↓
DE	10,54 ↑	9,23 ↓
FI	10,48 ↑	9,84 ↑
SWE	10,4 ↑	10,74 ↑
PT	10,09 ↑	10,33 ↑
PL	10,08 ↑	10,55 ↑
GR	9,98 ↑	10,57 ↑
HU	9,75	9,47

Forrás: CIVED 1999

↓ a magyar eredményekhez képest szignifikánsan alacsonyabb eredmény

↑ a magyar eredményekhez képest szignifikánsan magasabb eredmény

⁵ A skála esetében a 10-es érték jelöli a nemzetközi átlagot

A magyar gyerekek között vannak a legalacsonyabb arányban azok, akik egyetértenek a férfiak és nők béregyenlőségével, a bevándorlók saját kultúrájukhoz való jogával, illetve azzal, hogy a kisebbségekhez tartozóknak is ugyanolyan esélyük legyen jó állást kapni, mint a többségi társadalomhoz tartozó jelentkezőknek (29. táblázat).

Az antidemokratikus csoportokkal kapcsolatos attitűdök összegzésére nem készült skála, de fontosnak tartjuk néhány ilyen indikátor bemutatását is. Ezek közül az egyik arra vonatkozik, hogy megtiltsák-e az ilyen csoportok nyilvános szereplését, a másik pedig arra, hogy megtiltsák-e választásokon való jelöltségüket. A nyilvános szereplést itthon a fiatalok 12 százaléka utasította el, és az adatok szerint hozzánk képest valamivel toleránsabbnak tűnnek a brit, finn, német és portugál fiatalok.

E csoportok választásokon való indulását közel azonos arányban utasították el a magyar diákok, mint a nyilvános szereplés lehetőségét, míg ebben a tekintetben a görögök és a lengyelek is „szigorúbbnak” bizonyultak, közel 20 százalékuk utasította el az antidemokratikus csoportok választásokon való indulását. Az antidemokratikus csoportok választásokon való indulása szinte minden vizsgált országban nagyobb ellenállást váltott ki, mint nyilvános szereplésük.

29. táblázat - Nőkkel, bevándorlókkal és kisebbségekkel kapcsolatos attitűdök a fiatalok körében (%) (4-es skálán a 4-es értéket adók aránya: „nagyon fontos”)

	Nők – azonos pozícióban azonos bér	Bevándorlók- tarthassák meg saját kultúrájukat	Kisebbségek- ugyanolyan esély jó munkára	Antidemokratikus csoportok – ne beszélhessenek nyilvánosan	Antidemokratikus csoportok – ne indulhassanak választásokon
UK	70 ↑	24 ↑	49 ↑	6 ↓	9 ↓
SWE	69 ↑	36 ↑	38 ↑	9	14
DE	66 ↑	14 ↓	27	9 ↓	13
GR	63 ↑	42 ↑	41 ↑	15	19 ↑
PT	63 ↑	29 ↑	48 ↑	6 ↓	9
FI	61 ↑	22 ↑	46 ↑	6 ↓	8 ↓
PL	61 ↑	41 ↑	49 ↑	12	18 ↑
HU	49	18	28	12	11

Forrás: CIVED 1999

↓ a magyar eredményekhez képest szignifikánsan alacsonyabb eredmény

↑ a magyar eredményekhez képest szignifikánsan magasabb eredmény

vastagított értékek: az antidemokratikus csoportok választásokon való indulása jelentősen nagyobb elutasítást vált ki, mint nyilvános szereplésük

4. Globalizációhoz, unióhoz való viszony

A tanulmány bevezetőjében szóltunk arról, hogy az aktív állampolgárság fogalma a legfrissebb elméletek szerint egyre inkább egy többszintű térben értelmeződik. Ennek a többszintű kontextusnak a nemzetállam mellett fontos eleme az unió és az ország tágabb környezete is. Ebből a szempontból nem megkerülhető a fiatalok unióhoz és globalizációhoz való viszonyának vizsgálata.

A Sziget kutatások szerint a globalizáció hatását az országra a magyarok kedvezőtlenebbül ítélik meg, mint a külföldiek, hiszen alig negyedük (24%) gondolja azt, hogy a globalizáció előnyökkel jár, szemben a külföldiekkel, akik körében 42 százalék a hasonlóan válaszolók aránya. Bár a globalizáció hatását saját helyzetükre kedvezőbben ítélik meg a magyar fiatalok, hiszen 32 százalékuk tartja azt előnyösnek, ezzel még mindig elmaradunk a külföldiekhez képest, akik körében 46 százalékos az így válaszolók aránya.

A magyar fiatalok számára a globalizáció hatása leginkább a külföldi tanulás lehetőségének kiszélesedését jelentette, majd az amerikai kultúra térhódítását. Sokan említették a globalizáció hatásaként az olcsó munkahelyek távozását az országból és hogy a nagy multik játszanak meghatározó szerepet az ország életében. A külföldiekhez képest a magyar fiatalok alacsonyabb aránya gondolja azt, hogy a globalizáció hatására érdekesebb lesz az életünk, illetve hogy egyre jobb és olcsó termékek lesznek elérhetők az országban.

Az unióval kapcsolatosan mind a magyar, mind a külföldi résztvevők számára fontosak a szabad mozgásra (tanulás, munkavállalás, utazás) vonatkozó elvárások, de a külföldiek részéről ezek markánsabban fogalmazódnak meg. A legmarkánsabb különbség a más tagországban nem ottani állampolgárként gyakorolható szavazati joggal kapcsolatban van (30. táblázat).

30. táblázat - EU állampolgárként mennyire fontos – magyarok, külföldiek (%) (1: egyáltalán nem fontos; 4: nagyon fontos)

Magyarok	1	2	3	4	válaszhiány	átlag
Tanulási lehetőség bárhol az EU területén	2,3	3,3	34,9	58,3	1,2	3,51
Az orvosi ellátás és a szociális szervezetekhez való szabad hozzáférés	1,5	5,1	40,9	51,2	1,3	3,44
Szabad munkavállalás joga bármelyik EU tagállamban	2,0	5,7	43,2	48,0	1,1	3,39
Az EU-s tagállamok közti szabad átjárhatóság	2,4	7,6	48,3	40,7	1,1	3,29
A kultúrák és a nemzetek sokfélesége	4,3	13,9	39,2	40,4	2,3	3,18
Szavazati jog a helyi választásokon abban a tagországban, amelyben élsz	12,8	33,5	34,0	17,9	1,9	2,58
Külföldiek						
Az EU-s tagállamok közti szabad átjárhatóság	1,7	4,4	18,9	73,4	1,7	3,67
Tanulási lehetőség bárhol az EU területén	1,9	4,6	22,0	68,8	2,6	3,62
Szabad munkavállalás joga bármelyik EU tagállamban	1,2	5,8	26,4	63,7	2,9	3,57
Az orvosi ellátás és a szociális szervezetekhez való szabad hozzáférés	1,7	4,4	27,8	63,2	2,9	3,57
Szavazati jog a helyi választásokon abban a tagországban, amelyben élsz	4,1	16,0	40,7	34,4	4,8	3,11

Forrás: EIKKA 2007.

Az unió hatását illetően mind a külföldiek, mind a hazai résztvevők a tanulási és munkavállalási lehetőségek könnyebbé válását hangsúlyozzák. Míg azonban a külföldiek általában egy jobb jövő képét és a nemek közötti egyenlőtlenség csökkenését vizionálják, addig a hazai fiatalok hasonló mértékben prognosztizálják a jobb jövőt, de a társadalmi problémák növekedését is. Sem a külföldi, sem a magyar résztvevők nem gondolják, hogy eltűnnek a nemzeti sajátosságok az unió hatására, de a magyarok „jobban számítanak” a nacionalizmus erősödésére. A hazai fiatalok a külföldiekhez képest kevésbé gondolják, hogy felerősödnek a tagállamok ellentétei és azt is, hogy az unió működésévé válna (31. táblázat).

31. táblázat - Az Európai Unió hatása (%) (1: biztosan nem következik be; 4: biztosan bekövetkezik)

	1	2	3	4	vh.
--	----------	----------	----------	----------	------------

könnyebb tanulási és munkavállalási lehetőség az EU-ban	2,7	1,5	7,6	10,9	44,1	45,5	42,1	37,5	3,5	4,4
a nők és a férfiak közötti egyenlőtlenségek csökkentése	8,9	3,9	27,9	21,3	44,0	60,0	12,1	9,7	7,1	5,1
társadalmi, politikai problémák növekedése	6,4	7,5	35,2	23,7	37,6	50,4	14,7	13,1	6,1	5,3
jobb, szebb jövő a polgárok többségének	10,7	2,2	26,5	41,2	49,3	37,3	8,7	13,6	4,8	5,8
növekszik a nacionalizmus	7,2	8,2	35,9	32,7	35,6	42,9	12,4	10,7	8,9	5,6
nagyobb tolerancia az idegenekkel és a kisebbségekkel szemben	13,1	3,4	33,5	42,4	39,1	34,4	9,6	12,6	4,8	7,2
az EU-n belül felerősödnek a régi és új tagországok ellentétei	8,7	7,0	43,7	38,5	28,5	37,3	11,5	11,4	7,6	5,8
a nemzeti kultúrák, nemzeti sajátosságok eltűnnek	15,1	10,4	37,9	42,4	30,4	30,5	11,1	10,7	5,6	6,1
működésképtelenség a tagországok között	12,9	18,6	46,1	43,6	25,9	25,2	7,6	6,8	7,5	5,8

Forrás: EIKKA 2007.

magyarok, **külföldiek**

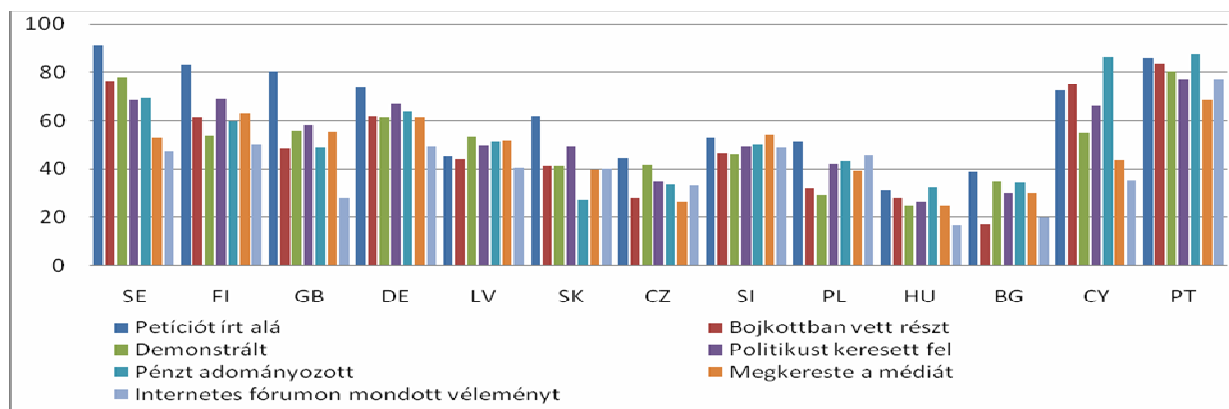
5. Részvétellel kapcsolatos attitűdök

Az ISSP kérdőívében szerepelt, hogy azok a válaszadók, akik még nem vettek részt bizonyos felsorolt tevékenységekben (petíció, demonstráció stb.), azok részt vennének-e a jövőben. Ez szűk keretek között lehetővé teszi, hogy megvizsgáljuk az egyes országokban a részvételi potenciált.

A feltűnően alacsony magyar arányok szemet szűrnak (17. ábra). Itthon, bármely részvételi formát tekintve az látszik, hogy az azokat még sosem gyakorlók kevesebb mint harmada gondolja azt, hogy valaha is részt fog venni ilyen tevékenységben. A magyar fiatalok részvételi potenciálja tehát minden más ország fiataljainak hasonló arányát alulmúlja. Releváns kérdés lehet, hogy minek köszönhető ez az érdektelenség, egyáltalán nem tűnik egyfajta „poszt-szocialista” sajátosságnak, ugyanis a lengyelek, szlovének, szlovákok és lettek is aktívabb jövőt jósolnak saját maguknak több részvételi forma tekintetében is.

A különböző részvételi formákat még sosem gyakorlók körében a potenciális résztvevők aránya az aktuális részvételhez hasonlóan igen magas az északi államokban, viszont a portugál fiatalok szinte minden tevékenység esetében egyformán magas (70-75 százalékos) részvételt jósolnak. A legtöbb országban a petícióban való részvételt prognosztizálják a fiatalok a legmagasabb arányban, de a mediterrán államokban a pénzadományozásra is vállalkoznának a jövőben a fiatalok.

17. ábra - Részvételi potenciál azon fiatalok körében, akik még nem vettek részt (%)

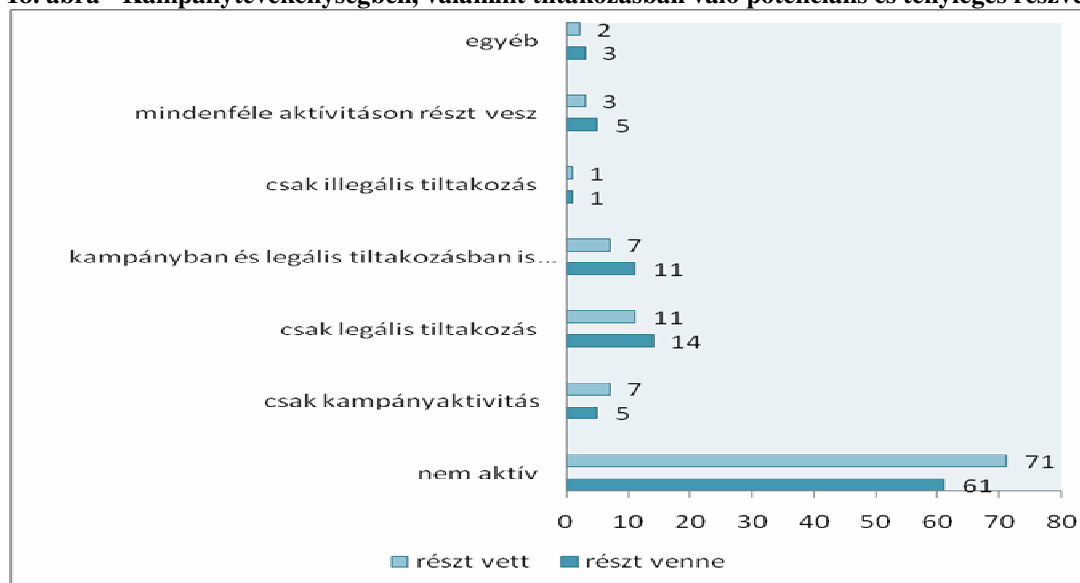
Forrás: ISSP (2004)

A pénzadományozáshoz kapcsolódva a hazai alacsony arány fakadhat bizalmatlanságból és a hagyományok hiányából, de az is elképzelhető, hogy itthon nem ismertek a fiatalok előtt sem a szervezetek, sem azok a megbízható csatornák, amelyeken keresztül anyagilag is hozzájárulhatnak a közjóhoz.

Tiltakozó akciókban való alacsony részvételi potenciálunk talán annak az eredménye, hogy a fiatalok a többi ország hasonló korosztályaihoz képest kevésbé tartják hatékony eszköznek a bojkottot, a petíciózást vagy a tüntetésen való részvételt, az internet iránti érdektelenség azonban több mint meglepő. Az a legfejlettebb információs technológia, amely főleg a fiatalok körében népszerű, a hazai fiatalokat nem készíti arra, hogy ezt a csatornát politikai véleményük kifejtésére használják fel.

Az Ifjúság 2008 eredményei szerint tiltakozási potenciál a fiatalok körében jóval magasabb, mint a valós részvétel, hiszen a válaszadók 40 százaléka venne részt a jövőben tiltakozásokban. 14 százalékuk legális tiltakozásokban, 11 százalékuk tiltakozásban és kampányeseményben, 5 százalékuk csak kampányeseményben, és további 5 százalékuk minden politikai aktivitási forma iránt érez affinitást. Legtöbben aláírásgyűjtésben, politikai nyilatkozatok aláírásában, valamint szórólapterjesztésben és sztrájkban vennének részt (18. ábra).

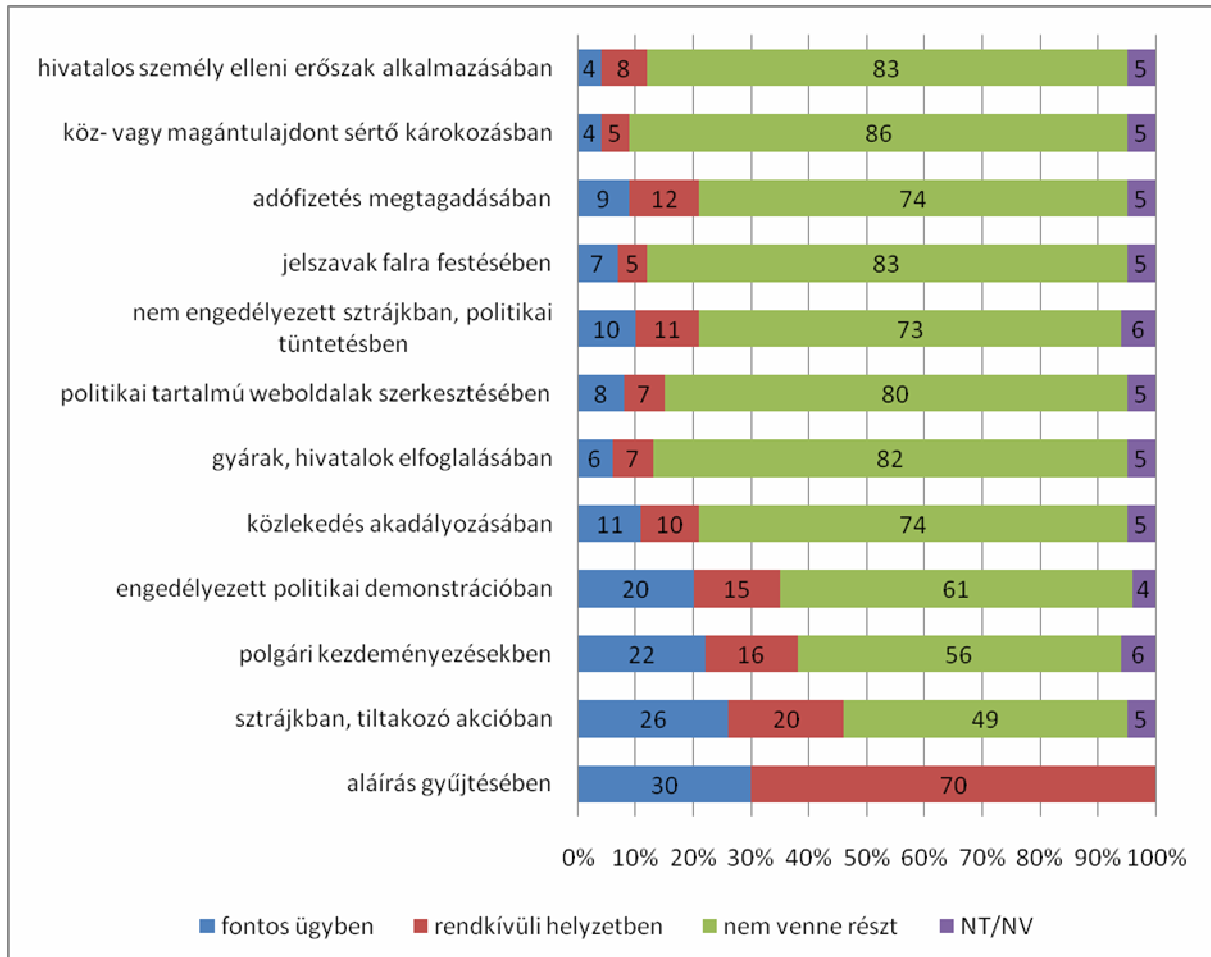
18. ábra - Kampánytevékenységben, valamint tiltakozásban való potenciális és tényleges részvétel (%)

Forrás: Ifjúság 2008 Gyorsjelentés

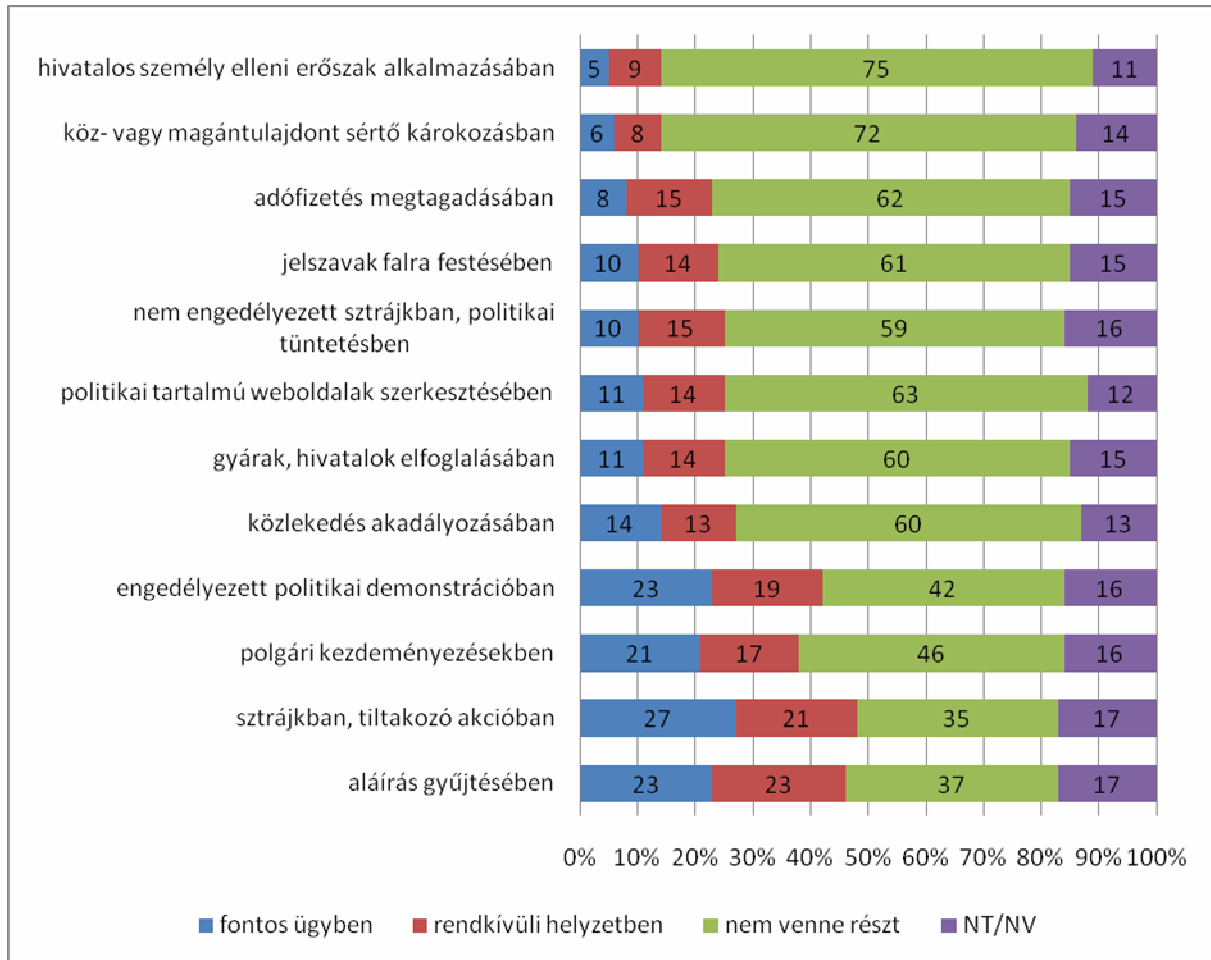
A Sziget kutatás eredményei szerint viszont a magyar fiatalok jobban hasonlítanak a külföldiekhez és a legtöbb tiltakozási formában általában hasonló arányban fejezik ki részvételi szándékukat, amennyiben fontos ügyről lenne szó (19-20. ábra). Ez minden bizonnyal a Sziget kutatás mintájának „jellegzetes összetételéből” fakad. A magyarok egyedül az aláírásgyűjtésben vennének részt magasabb arányban, mint a külföldiek (30 vs. 24%), az engedélyezett demonstrációt, jelszavak falra festését, illetve gyárak foglalását azonban ismét a külföldiek jelölték meg magasabb arányban.

19. ábra

Forrás: EIKKA 2007.

20. ábra

Forrás: EIKKA 2007

A részvétel annak függvénye is, hogy a cselekvők milyen lehetőséget látnak arra, hogy fellépésüknek eredménye lesz. Az ISSP-ben szerepelt egy olyan kérdés, amely arra irányult, hogy a válaszadók részt vennének-e egy általuk igazságtalannak tartott törvény elleni tiltakozásban. Ezen túl arra is megkérték a válaszadókat, hogy mondják meg, szerintük az illetékesek meghallgatnák-e őket vagy nem.

Az igazságtalan törvény ellen fellépni készek aránya (32. táblázat) Portugáliában a legmagasabb (41 százalékos), őket pedig a britek követik 36 százalékkal. A többi államban a fiatalok harmada vagy annál is kevesebben próbálnának meg tenni valamit a feltételezett szituációban. A mért értékek ismét itthon a legalacsonyabbak, nálunk 100 fiatalból 14 venne részt tiltakozó megmozdulásban, érdekes azonban, hogy a számok tükrében a két északi állam fiataljai is kifejezetten alacsony arányban mennének el egy ilyen megmozdulásra.

A várakozások tekintetében a legoptimistábbnak a lengyel fiatalok tűnnek, akik 30 százaléka szerint az illetékesek figyelmet fordítanak a tiltakozásra, a legkevésbé pedig a bolgárok, szlovének, magyarok, németek és a portugálok hisznek ebben. Ez arra a már korábban említett lehetséges okra hívja fel a figyelmet, mely szerint az általánosan alacsony hazai részvételeredmények hátterében talán részben az eredményességgel kapcsolatos kételyek állhatnak. Végül azok körében, akik hisznek a fellépés eredményességében, a potenciális részvétel is magasabb arányú, mint azok között, akik szerint a döntéshozók nem figyelnek fel a tiltakozásra.

32. táblázat - Igazságtalan törvénnyel szembeni tiltakozásra való hajlandóság, illetve az ilyen akcióban való részvétel szándéka a fellépés lehetséges sikere függvényében (%)

	Tiltakozna igazságtalan törvény ellen	Figyelnének a tiltakozásra	Részvétel (Nem figyelnek rá)	Részvétel (Figyelnének rá)
DE	33	10	32	47
GB	36	18	29	70
HU	14	9	10	65
SE	17	18	10	54
CZ	28	16	18	75
SI	34	9	30	71
PL	28	30	NA	NA
BG	24	6	22	77
LV	27	22	14	70
SK	33	13	26	83
CY	18	14	11	70
PT	42	10	38	81
FI	18	16	11	50

Forrás: ISSP (2004)

na – a lengyel kérdőívben az eredményességre vonatkozó kérdést csak azoknak tették föl, akik részvételi szándékukat jelezték

Az 1999-es CVED kutatás is vizsgálta a diákok jövőbeli politikai részvételi potenciálját (33. táblázat). Az eredmények szerint a hazai és a lengyel diákok igen magas arányban (53 százalék) jelzik, hogy felnőttként biztosan részt vesznek majd szavazáson, ebben a tekintetben csak a görögök bizonyulnak nálunk potenciálisan aktívabbnak. A többiek mind jóval alacsonyabb arányban vannak azonos véleményen. Ezek a számok nem okoznak meglepetést, főleg azért, mert a magas szavazási hajlandóságot mutató államokban a diákok a konvencionális szerepelemeket is fontosnak tartották a jó állampolgár szerepkészletében.

A tudatos állampolgárság fontos eleme a tájékozottság, ezért azt is megkérdezték a diákoktól, hogy mennyire valószínűsítik, hogy szavazás előtt informálódni fognak a jelöltekről. Ezzel a kijelentéssel teljes mértékben közel azonos mértékben értettek egyet a diákok szinte minden országokban, mint amennyien azzal, hogy elmennek szavazni. Nálunk, a görögöknél és a portugáloknál viszont a potenciális szavazókhoz képest 9-21 százalékkal kevesebben voltak biztosak abban, hogy tájékozódni fognak a választás előtt.

A békés tüntetésben való részvételt legmagasabb arányban a görög fiatalok jelölték meg, egyharmaduk akkor biztosra vette, hogy részt fog venni ilyesmiben. Ugyancsak nálunk volt a legmagasabb azok aránya is, akik részt kívántak venni illegális tiltakozási formákban (pl. úttorlasz). A potenciálisan második legaktívabb nemzet a portugáloké volt, bár 12 százalékos aránya csak közel harmada a görögök eredményének.

A számok tanúsága szerint a magyar diákok csupán 5 százaléka mondta azt, hogy részt venne békés demonstráción, az illegális úttorlasz viszont úgy tűnik, távol áll a hazai fiataloktól, hiszen csupán 2 százalékuk jelezte, hogy részt venne a tiltakozás ilyen formájában.

33. táblázat - Potenciális politikai részvétellel kapcsolatos attitűdök a fiatalok körében (%) (4-es skálán a 4-es értéket adók aránya: „nagyon fontos”)

	Szavaz	Tájékozódik	Békés tüntetés	Úttorlaszolás
GR	59 ↑	48 ↑	33 ↑	15 ↑
HU	53	32	5	2
PL	53	44 ↑	12 ↑	6 ↑
PT	35 ↓	39 ↑	7	3

UK	33 ↓	28 ↓	7	4 ↑
FI	31 ↓	32	4	3
DE	30 ↓	33	8 ↑	6 ↑
SWE	30 ↓	29	8	4 ↑

Forrás: CIVED 1999

↓ a magyar eredményekhez képest szignifikánsan alacsonyabb eredmény

↑ a magyar eredményekhez képest szignifikánsan magasabb eredmény